

Politica de valorificare a patrimoniului artistic în Moldova Sovietică (1964-1985)

Valeria Cozma, dr. conf. univ.

Summary

This article examines the main policy objectives of artistic heritage recovery in Soviet Moldova in the period 1964-1985. They researched various activities of artists and cultural institutions in the aesthetic education of both the urban and rural population which demonstrates the broad masses access versus artistic achievements. At the same time it explains why the proposed artistic production contributed to the upward development of the authentic culture of the society.

Cursul politic conservativ care s-a instituit în Uniunea Sovietică după venirea la putere a lui L. Brejnev a determinat o nouă politică culturală, care se manifesta prin intensificarea controlului ideologic asupra mass-mediei și a instituțiilor de cultură. „Socialismului dezvoltat” trebuia să-i corespundă o cultură adecvată. Criticii și interdicției erau supuse operele în care se presupunea „abatere de la contemporaneitate”, „săpare în istorie” etc. Comanda socială, îndrumarea de către partid a oamenilor de artă constituiau baza politicii culturale. Această situație era nefavorabilă, mai ales pentru destinul culturilor naționale.

În pofida numeroaselor interdicții și restricții, în anii '60-'80, s-a lărgit, într-o anumită măsură, inițierea populației din RSSM în domeniul artistic. Extinderea rețelei instituțiilor de cultură, a organizațiilor artistice, a sistemului mijloacelor de informație în masă, sporirea nivelului de cultură generală a poporului, urbanizarea creau premise pentru anumite succese în lărgirea numărului de spectatori, ascultători, vizitatori, a cititorilor, adică a publicului, ca un component important al culturii artistice.

Ca și cele tradiționale, instituțiile noi aveau menirea de a insufla în mentalitate concepția marxist-leninistă despre lume și credința în trăinicia modul de viață socialist. Se propagau pe larg, în primul rând, operele artistice unde eroii principali „pășeau ferm spre viitorul comunist”. În același timp, erau date uitării valorile general-umane, puțină atenție se acorda valorificării creației clasicilor literaturii și artei românești.

Bibliotecile, principalele depozite și centre de propagare a literaturii artistice, în anii „stagnării”, și-au intensificat activitatea ca instituții ideologice, în defavoarea funcțiilor lor principale. În consecință, ponderea literaturii artistice împrumutate cititorilor a scăzut considerabil: de la 60,7%, în 1974, până la 54%, în 1985 [21, p. 24; 10, f. 102]. Totodată, sporea numărul lucrărilor cu conținut social-politic împrumutate cititorilor: în 1984 acesta constituia 25% din numărul total de cărți împrumutate [20, p. 87].

Foarte slab era promovată literatura în limba română. Despre aceasta atestă, în particular, micșorarea ponderii ei în volumul total al literaturii împrumutate de biblioteci. Astfel, în 1980, în volumul total al literaturii împrumutate cititorilor de către bibliotecile publice din sistemul Ministerului Culturii, literatura în limba română constituia 35%, în 1985 – 34,7%, în 1988 – doar 31%, iar în localitățile urbane – numai 9% [10, f. 102]. După numărul cărților în limba populației băștinașe împrumutate de către biblioteci, Moldova ocupa unul dintre ultimele locuri printre republicile sovietice, după ea urma Kazahstanul, Kirghizia și Bielarusi [18, p. 274].

În dezvoltarea culturală a societății un rol important revine artei muzicale. În perioada vizată a sporit considerabil atenția publicului față de creația muzicală. La aceasta și-au adus contribuția compozitorii moldoveni, care participau activ în educația estetică a populației, îndeosebi a celei de la orașe. Astfel, în 1970, Uniunea Compozitorilor a desfășurat 115 întâlniri de creație, lecții și

discuții, inclusiv 60 la Chișinău [5, f. 14]. De o mare popularitate se bucurau întrunirile de creație, concertele de autor, recitalurile interpreților de muzică populară, de muzică de estradă etc.

În cunoașterea publicului cu arta muzicală un loc deosebit aparținea Filarmonicii de Stat din Moldova. Pe parcursul a două decenii, numărul concertelor prezentate de colectivele artistice ale Filarmonicii în oraș e și sate a sporit de 2,6 ori. În 1985 au avut loc 3 700 de concerte, la care au asistat 1 594 000 de ascultători. Însă numărul de asistări la concerte raportat la o mie de oameni era neînsemnat: în 1985 – 386, în 1970 – 258. După indicele dat, Moldova se plasa pe locul 10 printre republicile unionale [9, f. 49; 18, p. 347, 349].

În viața culturală a societății un rol important îi revine și teatrului. Promovarea artei scenice în rândurile populației s-a intensificat odată cu deschiderea în 1963, pe lângă Asociația Teatrală Moldovenească, a Casei Actorului, unde sistematic se organizau discuții, lecții, rapoarte de creație, întâlniri de creație cu dramaturgi și regizori etc. La difuzarea artei teatrale printre adolescenți a contribuit Universitatea de Cultură Teatrală pentru Elevii de la Școlile Profesional-Tehnice [14, p. 68].

În 1973 a avut loc primul Lunar republican al teatrului, pe parcursul căruia au fost organizate circa 150 de întâlniri de creație cu spectatorii [6, f. 18]. În 1979 și 1980 s-au desfășurat săptămâni republicane cu genericul „Teatrul – copiii și adolescenților”. În 1980 Ministerul Culturii, în colaborare cu Asociația Teatrală, au organizat decade ale artei teatrale și muzicale în raioanele Slobozia și Orhei [11, f. 20].

Activitatea de atragere a populației la sălile de teatru a fost confirmată prin creșterea numărului de spectatori. Din 1960 până în 1985, acest indice a sporit de 1,6 ori. În 1985 teatrele republicii au fost vizitate de peste 1,3 milioane de persoane. Își lărgeau auditoriul opera și baletul. Din 1959 și până în 1985, numărul de vizite la spectacolele Teatrului de Operă și Balet a sporit de 5,4 ori. S-a mărit și ponderea spectatorilor Teatrului, constituind, în 1985, 20,7% față de 6,5% în 1959 [18, p. 336, 340].

Politica culturală din anii 1964-1985 orienta colectivele teatrale spre turnee în localitățile rurale. În 1985, la sate au fost prezentate 514,3 mii de spectacole, adică 38,6 % din numărul lor total [19, p. 126]. Cel mai activ în zona rurală era Teatrul Muzical-Dramatic „V. Alecsandri” din Bălți, care, neavând din anul 1972 o încăpere proprie, prezenta spectacole în Bălți numai de 5 ori pe lună, iar la sate – aproape în fiecare zi [15, p. 4]. În 1985, din 371 de spectacole, concerte, serate de creație prezentate de colectivul teatrului, 337 (90,8%) au fost pentru spectatorii de la sate [19, p. 126].

Însă orientarea principală spre spectatorul rural se reflecta negativ asupra repertoriului, a calității spectacolelor și a ritmurilor de creștere a ofertei de spectacol. Prin aceasta, evident, se explică faptul că în 20 de ani situația privind frecventarea spectacolelor, concertelor și altor manifestări artistice în incinta teatrelor nu a suferit schimbări esențiale. Astfel, dacă în 1965 rata de completare a sălilor de spectacol era de 58,7% la Teatrul de Operă și Balet, de 48,1% la Teatrul Moldovenesc Muzical-Dramatic „A.S. Pușkin” [7, f. 250; 19, p. 126], de 47,4% la Teatrul Moldovenesc Muzical-Dramatic „V. Alecsandri”, iar în 1985 – 58,1%, 55% și, respectiv, 58%. În Hotărârea Colegiului Ministerului Culturii al URSS de la 15 iunie 1966 „Cu privire la totalurile activității de gestionare a instituțiilor de cultură pe anul 1965”, se sublinia că sălile teatrelor dramatice din republicile unionale Azerbadjan, Moldova și Tadjikistan aveau o rată medie de

umplere de 50% [8, f. 231].

Deși în anii „stagnării” numărul total de spectatori de teatru a crescut, numărul vizitelor la o mie de locuitori a scăzut de la 333, în 1970, la 325, în 1985. După acest indice, Moldova, în 1985, ocupa locul 10 printre republicile sovietice. Drept consecință a scăderii interesului publicului față de teatru, în 1972-1982 acest gen de activitate culturală, în structura timpului liber al orașenilor, a trecut de pe locul 2 pe 15 [22, p. 66].

În schimb, în anii □60 a crescut interesul publicului față de arta plastică, aceasta ocupând un loc de vază printre alte genuri de artă. Au sporit considerabil posibilitățile de propagare a artelor vizuale (tipărire de reproduceri, expoziții etc.). Mulți pictori întrețineau legături strânse cu consătenii. Permanent lucra în satul natal Cernoleuca artistul plastic Igor Vieru, atelierul căruia era totdeauna deschis pentru consăteni. Anume aici, în 1966, pentru prima dată au fost expuse mai multe opere ale pictorului [12, p. 12]. O amplă activitate desfășura în satul natal Leușeni Eleonora Romanescu: expoziția personală, întâlnirile sale cu publicul în clubul sătesc, lecțiile despre frumos în clasele superioare ale școlii locale [3, f. 75]. În 1983, în s. Baraboi, Dondușeni, a fost deschisă expoziția graficianului V. Cojocari, în cadrul ei au fost expuse 45 de lucrări pentru a fi apreciate de către consăteni. Această expoziție nu a fost întâmplătoare, pictorul lucra atunci asupra ciclului „Oamenii satului meu” [13, p. 4]. Legături strânse întrețineau cu consătenii și pictorii E. Childescu, I. Bogdescu, N. Coțofan ș.a.

Un lucru important pentru familiarizarea publicului cu arta efectua lucrătorii Muzeului de Stat de Artă Plastică, unde existau expoziții permanente. Începând cu anul 1978, aici aveau loc vernisaje de toamnă. În 1982, la asemenea expoziții au fost prezentate 206 lucrări a trei generații de pictori moldoveni, realizate în diverse genuri. Conform tradiției sovietice, expozițiile erau consacrate, în special, datelor „remarcabile” din istoria statului sovietic. Spre exemplu, în prima jumătate a anilor □80, expozițiile s-au desfășurat sub genericul aniversării a 110 ani de la nașterea lui Lenin, 60 ani de la formarea URSS sau „Noi construim comunismul”, „Patria noastră – URSS etc. [16, p. 4].

O altă modalitate de popularizare a valorilor muzeistice erau excursiile. Majoritatea dintre aceștia erau studenți și elevi. De exemplu, în 1969 au avut loc 892 de excursii: 583 pentru elevi, 181 pentru studenți, 44 pentru muncitori și slujbași, 27 pentru colhoznici, 56 pentru alte categorii [4, f. 37].

Cea mai populară activitate culturală însă rămânea frecventarea cinematografului. În acest domeniu activa Biroul de Propagare a Artei Cinematografice, creat în anii □60 pe lângă Uniunea Cineaștilor din RSSM. În 1970-1975 circa jumătate de milion de persoane au audiat aproximativ 1 200 de lecții pe subiecte privind arta cinematografică și au participat la peste 1 000 de întâlniri cu actori și regizori. Într-un singur an, 1975, manifestările organizate de Birou au avut 85 000 de spectatori [2, f. 13]. Cunoscutul regizor de cinema Emil Loteanu, în timpul prezentării peliculei „Așteptați-ne în zori”, a avut peste 40 de întâlniri cu spectatorii [1, f. 14].

În concluzie menționez că în anii 1964-1985 evoluția culturii artistice se efectua pe cale extensivă, în defavoarea calității. La baza sistemului cultural sovietic se puneau principiile de clasă, de partid, și nu valorile general-umane. Se propagau idealurile iluzorii ale comunismului. Iată de ce asimilarea culturii artistice nu ducea la schimbări profunde, calitative ale vieții spirituale a oamenilor. Deși accesul publicului la realizările artei era comparativ larg, producția artistică nu

contribuia la dezvoltarea unei culturi sociale autentice.

Bibliografie

1. AN RM, f. 2773, inv. 1, d. 20, f. 7, d. 16, f. 14.
2. AN RM, f. 2773, inv. 1, d. 65, f. 13.
3. AN RM, f. 2906, inv. 1, d. 191, f. 75.
4. AN RM, f. 2939, inv. 1, d. 300, f. 37.
5. AN RM, f. 2941, inv. 7, d. 477, f. 14.
6. AN RM, f. 3011, inv. 10, d. 786, f. 18.
7. AN RM, f. 3011, inv. 7, d. 426, f. 250.
8. AN RM, f. 3011, inv. 7, d. 407, f. 231.
9. AN RM, f. 3021, inv. 5, d. 9007, f. 49.
10. Arhiva Departamentului de Statistică a RM, inv. 20, d. 113, f. 107, d. 165, f. 102.
11. Arhiva Ministerului Culturii al RM, inv. 11, d. 125, f. 20.
12. Бобернага, С. *Игор Виеру*. Кишинэу, 1982, р. 12.
13. Збыргоч, В. „Ынтоарчеря кэтре суфлет”. *Литература ши арта*, 1983, 21 априлие.
14. *Литература ши арта Молдовей*. Вол. 1. Кишинэу, 1985.
15. Ляхова, О. „Театр и его зритель”. *Независимая Молдова*, 1991, 25 декабря.
16. *Молдова социалистэ*, 1984, 31 октомбрие.
17. *Народное образование, наука и культура в СССР. Статистический сборник*. Москва, 1971.
18. *Народное образование, наука и культура в СССР. Статистический сборник*. Москва, 1985.
19. *Народное образование, наука и культура в Молдавской ССР*. Кишинев, 1986.
20. „Научно-практическая конференция в Молдавии”. *Советская библиография*, 1985, № 2.
21. *Отчет о деятельности библиотек системы Министерства культуры и колхозов Молдавии за 1974 г.* Кишинев, 1975, р. 24.
22. Победа, Н. А. *Духовные потребности и реальное поведение*. Кишинев, 1990.